

MUĞLA'DA NEVRUZ

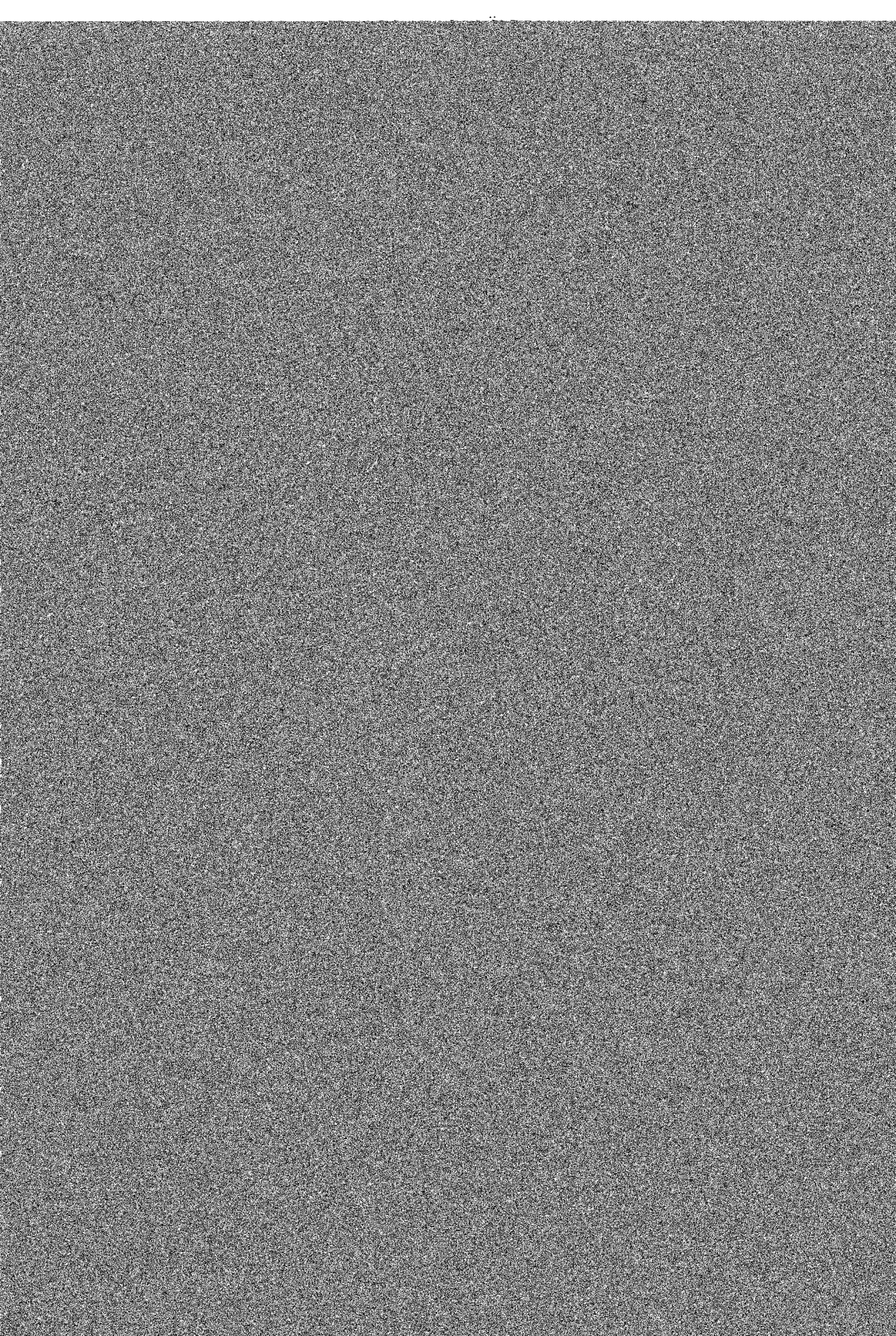
Mehmet Naci ÖNAL*

ÖZET

Nevruz, dünyanın hemen hemen her tarafında kutlanan bir mevsim bayramıdır. Nevruzda sıradan günlerin yerini kutsal bir gün alır. Tabiatla birlikte bütün canlılar nevrüzde yeniden hareketlenir.

İlkel toplumlardan günümüze kadar süren nevrüz bayramı Hıristiyan ve Yahudi bayramlarına da intikal etmiştir. Nevruz, Dante zamanından, Eski Yunandan Çin'e dek, bütün dünyada kutlanan bir bayramdır. Türkler için nevrüz Ergenekon ve yeniden diriliş demektir.

Muğla merkezinde ve bazı köylerinde unutulmuş, bazı köylerinde de devam etmiş bir gelenektir. Gelenek, Alevî kültürünü canlı tutan köylerde varlığını sürdürmektedir. Diğer yerlerde nevrüz geleneği artık vanılmamaktadır. Muğla'da nevrüz kutlamalar ve eğlencelerle gerçekleşir.

Muğla'da Nevruz

toplanıp ağaç dalları ile süslenerek şenlikler yapılır.¹¹ Çin'de ilk baharda evrenin filizlendiği kabul edilir ve açık havada otlar üzerinde genç çiftler birleşirler. Sümerler, yeni yılın ilk gününde elementlerin birleşmesini kutlarlar. Sümerlerde ilâhların birleşmesi sonucu doğurganlığın ve bereketin artacağına inanılır.¹² Yapılan bu şenlikler, bütün dünyada zihnî yapıları ve dokularıyla hâlâ devam etmektedir.¹³

Nevruz Türkler arasında İslâmiyet öncesinden beri kutlanagelen bir bayramdır. İslâmiyet öncesi, ozanlar kopuzlarıyla şiirler söyler, kamlar dinî -çoğu kez ozan ve kam aynı kişidir- törenler tertip ederlerdi.¹⁴ İslâmiyet'i kabulden sonra nevrüz bayramı kutlamaları birtakım dini sebeplere bağlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Dünyanın yaratılış günü olması, Hz. Adem'in nevrüzde yaratılması, Adem ile Havva'nın Arafat'ta buluştukları gün olması vb.¹⁵

Eski Türkler için nevrüz, Ergenekon'dan çıkış ve yeniden doğuş anlamına gelir. Nevruz, Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan¹⁶, Özbekistan,¹⁷ Kırgızistan,¹⁸ Kazakistan,¹⁹ Başkutistan, Çuvaşistan, Kırım ve Balkanlara²⁰ dek bütün Türk dünyasında kutlanan bir bahar bayramıdır.²¹

Türklerde İslâmiyet öncesi dönemlerde, tabiatın yeniden doğuşu, bitkilerin yeşermesi ile tabiatın soluğu, ölülerinin gömülme kararını bile etkilerdi.²² Bu anlayış İslâmiyet'i kabul ettikten sonra da devam eder. Ahmet Yesevî'nin yakınlarında bir yere gömülmeyi isteyen biri, eğer kışın ölürse,

---

¹¹ James G. Frazer, Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri I. (Çev. Mehmet H. Doğan) .Payel Yayınları, İstanbul, 1991, s.79-80.

¹² Eliade, Edebi Dönüş Mitosu, s. 38.

¹³ Frazer, a.g.e. s.7.

¹⁴ Abdurrahman Güzel. "Türk Kültüründe Nevruz ve Millî Birlik - Beraberlik" Türk Dünyası Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, (Haz. Prof. Dr. Sadık Tural ve Elmas Kılıç). Ankara. 1996, s.168.

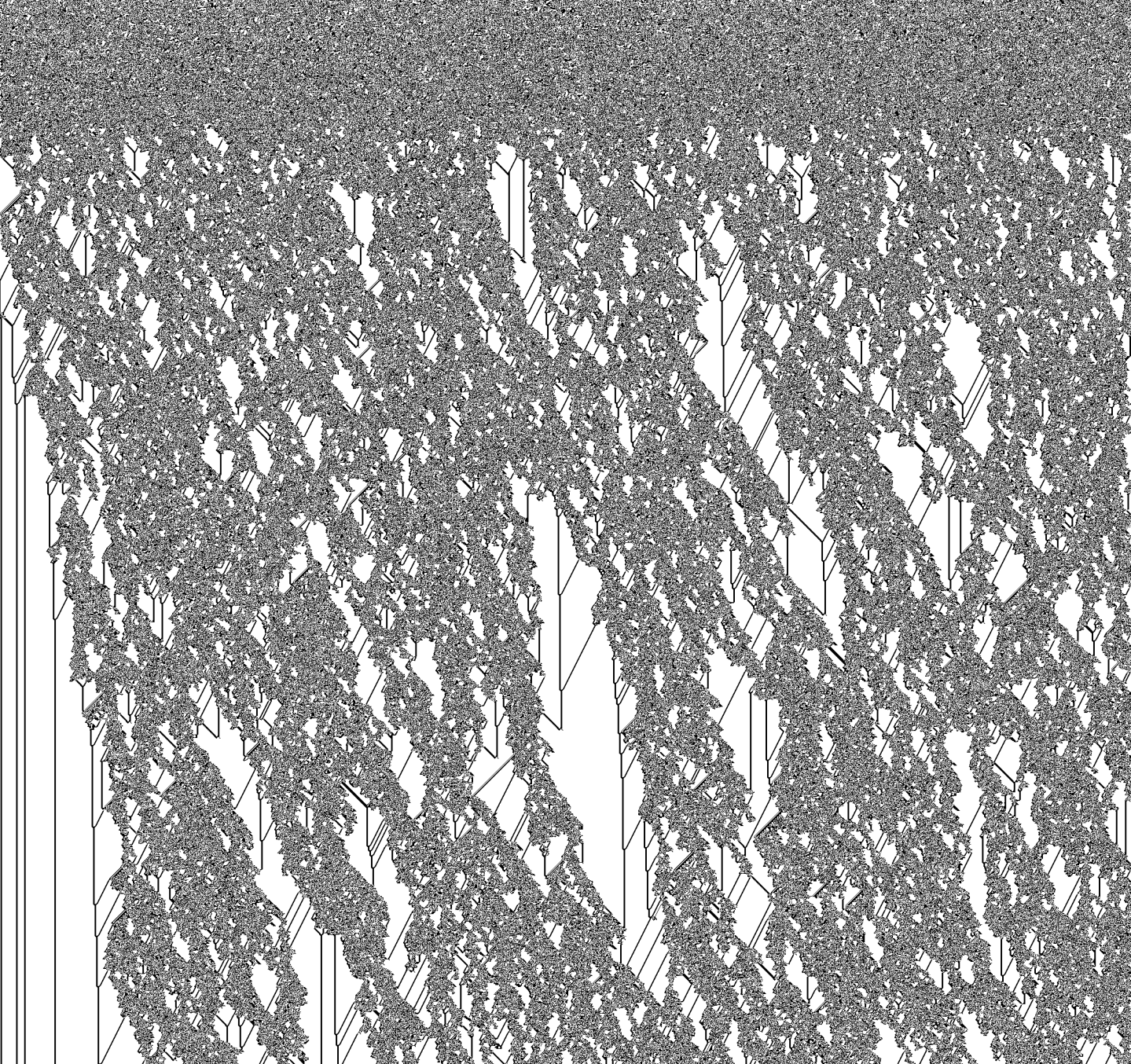
¹⁵ Abdulhaluk Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, 5.b., TKAE Yayınları, Ankara. 1993, s.11-12.

¹⁶ Kazakhbay Annabylıcy, "Bağımsız Türkmenistan'da nevrüz Bayramı" (Aktaran: Gülcüvrat

cesedi keçelere sarılarak ağaca asılır ve ilk baharda Ahmet Yesevî'nin yakınına defnedilir.²³

Çin kaynaklarında, her yılın başında Hun hakanının karargâhındaki tapınakta âyinler düzenlediği belirtilir. Bu âyinlere 24 Hun boyunun başbuğlarının katıldığı anlatılır.²⁴ Marko Polo da seyahati sırasında, Türklerin ilk baharda "Ak Bayram" dedikleri bir bayram kutladıklarını, bayramda aklar giyinerek yemekler yediklerini anlatır.²⁵ Dede Korkut hikâyelerinden "Dirse Hân Oğlu Buğaç Han Boyunu Beyan İder Hanım Hey" adlı hikâyede, Bayındır Han'ın bir yazın bir de güzün boğayla buğrayı savaştırdığı ifade edilir.²⁶ Burada geçen yaz ve güz, mevsim bayramlarını ima etmektedir.

Mevsim bayramı ve kutlamaları dinî bayramlarla birlikte devam ettirilmiş ve günümüze kadar getirilmiştir. Mevsim bayramları (hıdırellez de dahil) ile dinî bayramlar içi içe yürütülmüş ve zamanla bayram ritüelleri birbirlerine karıştırılmıştır. Yani, aynı insanlar önceki bayramlarında

Muğla'da Nevruz

21 Marttan birkaç gün önce, nevrüz hazırlıklarına başlanır. Herkese haber verilir ve herkes nevrüz kutlamalarına heyecanla hazırlanır. Çeşitli yemek hazırlığı görülür. Börek, sarma, kalburbastı tatlısı yapılır ve yumurtalar kaynatılır. Hısım akraba, eş dost hep birlikte, bir bayram havası içinde kırların yolu tutulur.(K-15)

Nevrüzün kutlandığı zamanlarda, çay ve kahve takımları alınarak güneş doğmadan önce evde oturulur. Marula çekirdekleri de eski zamanlarda

içilir; gezilir, tozular ve eğlenilir. (K-14) Eskiden kutladıkları nevrüz geleneği kaynak kişiler tarafından özlemle hatırlanır: “Biz yumurta gaynadırız, yemek yaparız, galkar gideriz dağlara. Eveli hindi yoga (yok ya). Giderdik baharın dağlara... Oturur, yerdik, hindi yoga, hepsi kalktı,” (K-5)

Kaynatılan yumurtanın içine soğan kabuğu konur. Böylece yumurta renklendirilir. Ondan sonra yumurta tokuşturulur. Alna da şaka olsun diye yumurta vurulur.

Sabah kalkınca ilk olarak yeşil çimenler üzerinde yuvarlanılır. Herkes kendine göre dua eder, bildiği sûreleri okur, topraktan güç alır. “Topraktan geldik, toprağa gideceğiz” denir. Köyün kenarındaki yüksek tepelere çıkılır. Oralarda dolaşılır, çocuklar oynar, koşarlar ve yuvarlanırlar. (K-5, K-10)

Milas bağlı Karacahisar köyünde 1937 yılına kadar okullarda nevrüz kutlamaları yapılmış. Öğretmen: “Yarın nevrüz günü çocuklar! Yumurta kaynatın gelin, soğan kabuğu katın renkli olsun,” dermiş. Ertesi gün asara gidilir. Pınar yerinde eğlenilir. Bir başka yakın köyün öğretmeni ile Karacahisar köyünün öğretmeni önceden aralarında anlaşılır, sarnıcın yanında buluşurlar. İki köyün çocukları kendi aralarında güreş tutar, koşu yaparlar. Çocuklar güreşten sonra bildikleri oyunları oynarlar. Bir birlik (birdirbir) benim deydik.

DEVAM EDEN NEVRUZ

Alevî kültürünü devam ettiren köylerde, nevrüz daha canlıdır. Bu köylerde nevrüz kayıplarıyla beraber hâlâ yaşatılmaktadır. Alevî köylerden Ula'ya bağlı Çörüş köyünde, "sultan nevrüz" baharın müjdecisi sayılır. Nevruz yani 21 Mart dünyanın yaratıldığı ve Hz. Ali'nin dünyaya geldiği gün olarak kabul edilir. Nevruzda kurban olarak horoz kesilir. Horoz kanatlı olduğu için Hz. Cebrail ifadesi kullanılır ve kurbanların en büyüğü olduğuna inanılır.²⁸

Ortaca'nın Fevziye köyü Alevîleri sultan nevrüzü dinî bir bayram olarak kabul etmektedirler. "Büyüklerimiz öyle derdi, dedelerimiz de aynını demişlerdir," şeklinde geleneğin geçmişini açıklamaya çalışırlar. Köyde Hz. Ali'nin nevrüz günü dünyaya geldiğine inanırlar. Nevruz dinî bir bayram olduğu için, öncelikle temizlik yapılır. İbadet edilir. Bu bayramda çelimser (avkırı) hareket olmaz. Her sev verli verince olur. Bele kement bağlanır. Bu

olarak kabul edilen bir bayram olduğu için Hz. Ali ve yakınları ile ilgili nefesler söylenir. Bu nefeslerden biri aşağıda verilmiştir:

Gece gündüz arzumanım Kerbela
Gel gidelim on iki imam âşkına
Senden başka yok sermaye elimde
Hazır olalım on iki imam âşkına

Ali Gaffar çiğneyim de götür
Aslan Ali bunu bir bana yetir
Rıza lokmasını meydana getir
Telleyelim on iki imam âşkına

Çalar da çağırır kırklar birisi
Birisinde kalır külli varısı
Kayabaşı deller şahın borusu
Gel gonalım on iki imam âşkına

Şah Hatayî mani diyelim
Ah ahırı vah ahırı diyelim
Allah bir Muhammed Ali diyelim
Gel gidelim on iki imam âşkına (K-6)

SONUÇ

Nevruz, Muğla merkezinde ve bazı köylerinde kaybolmakla beraber, bazı köylerde hâlâ devam bir gelenektir. Nevruz, Muğla merkezinde 1945 yılında, geleneğin bittiği köylerinde 1965-1970'li yıllara kadar devam etmiştir. Görüştüğümüz kaynak kişilerin pek çoğu, geleneği bilmemekteydi. Hatta televizyonda gördükleri tatsız olayları hatırlayarak yüzümüze tuhafça bakanların sayıları da az değildi. Geleneği bilenler ise, yıllar önce yapılan uygulamalardan ancak bir veya birkaçını hatırlayabiliyorlardı. Bu çalışmada, hatırlanabilen nevruz gelenekleri bir araya getirilerek geleneğin son kareleri birleştirilmeye çalışılmıştır.

Muğla'da Nevruz

Nevruz, bütün dünyada şu mantık üzere kutlanır: Baharın gelmesi ve tabiatın canlanması. Bundan hayvanlar da nasibini alır. Bu bayramda hayvanlar da çalıştırılmaz. Bir bakıma nevrüz bütün canlıların bayramıdır.

Dıgguk adı verilen kuşun ötüşü ile ilkbaharın geldiği düşünülür. Bu inanışta, bütün canlılarla birlikte kuşların da sevindiği anlamı çıkarılabilir.

Hayvanlara yerel adı “yılanbıçağı” (Areceae) olan bir çeşit otlu vurulur. Bu bitki, uzun ve kokmuş et gibi bir rayiha salan bir bitkidir.²⁹ Böylesine pis kokan bir bitki ile hayvanlara vurulması tesadüf değildir. Bu davranış da bizi eski inançlara götürür. Kötü ruhların kovulması anlamına gelir. Tıpkı doğum âdetlerinde bebek ve annenin bulunduğu yere soğan ve sarımsak konulması gibi, kötü ruhların bu kez hayvanlardan uzaklaştırılması amaçlanır.

Milas'a bağlı Karacahisar köyünde 1937'li yıllarda nevrüzün bir bahar bayramı olarak kutlanması, bu köyden gelen taraflardan da kutlanıldığına dair

uygulandığını görülmektedir. Sabah şafak sökmeden daha karanlıkta kırlara gidilmesinin bir sebebi vardır. Gün doğarken yeşil çimenler üzerinde, çoğu kez elbiseler çıkarılarak yuvarlanması, çiy tanelerinin vücuda değmesi ile, o yıl hasta olmayacakları inancına dayanır. Çimende yuvarlanma Kırgızlarda da görülür; kısır kadınlar çocuk sahibi olabilmek için tek başlarına bir elma ağcının altında yuvarlanırlar.³⁴

Çeşitli oyun ve eğlencelerle, nevruz bayrama dönüşür. Bu bayramda yemeler içmeler, oyunlar, eğlenceler ve kutlamalar bayram sevinci ile gerçekleşir. Bir anlamda Orta Asya'dan ve İslâm öncesi bayramlardan tasınan

ÇAY, Abdulhaluk : Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, 5.b., TKAE Yayınları, Ankara, 1993.

DANTE, İlahî Komedya, 4.b., Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1984.

DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya, Anadolu'da Eski Çocuk Oyunları, İstanbul,

Muğla'da Nevruz

İNAN, Abdulkadir: Eski Türk Dini Tarihi, Kültür Bakanlığı yayınları, İstanbul, 1976.

İslam Ansiklopedisi, "Nevruz", Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993, C.9, s.233-234.

KAZBEKOV, Muhtar: "Nevruz Ulıstın Ulı Küni: Uls Kün (Ulusun Ulu Günü: Ulu Gün)" (Aktoranı: Süer Elor). Nevruz, Ulusun Ulu Günü, Nevruz.

- K-6: Altın, Hasan: 1339 doğumlu, Ortaca ilçesi Fevziye köyünde ikâmet eder, ailesi göçebe iken doğmuş ve nerede doğduğunu bilmiyor, işi kerestecilik-tahtacı, okur yazar değil, derleme tarihi: 24.08.1999.
- K-7 : Atıcı, Mevlüt: 1940 Milas ilçesi Avşar köyü doğumlu, çiftçi, İlkokul mezunu, derleme tarihi 30.07.1999.
- K-8: Can, Bahri: 1940 Milas ilçesi Ekiztaş köyü doğumlu, muhtar ve çiftçi, ilkokul mezunu derleme tarihi: 17.08.1999.
- K-9: Gençay, Süleyman: 1337 Milas ilçesi Çamköy doğumlu, çiftçi, okur yazar değil, derleme tarihi: 31.07.1999.
- K-10: Güney, Mehmet: 1960 Milas ilçesi Karacahisar köyü doğumlu, çiftçi ve muhtar, orta okul mezunu, derleme tarihi: 31.07.1999.
- K-11: Güney, Nimet: 1928 Milas ilçesi Karacahisar köyü doğumlu, çiftçi ve köy kâtibi, ilkokul mezunu, derleme tarihi: 31.07.1999.
- K-12: Gerçek, Ali Rıza: 1930 Ortaca ilçesi Fevziye köyü doğumlu, çiftçi, okumayı askerde öğrenmiş, derleme tarihi: 25.08.1999.
- K-13: Güzel, Feyzullah: 1924 Yerkesik doğumlu, emekli öğretmen, Köy Enstitüsü mezunu, derleme tarihi: 17.09.1999.
- K-14: Özkan, Şadiye: 1332 Milas ilçesi Karacahisar köyü doğumlu, ev hamını, ilkokul mezunu, derleme tarihi: 31.07.1999.
- K-15: Topaloğlu, Turgut: 1916 Muğla doğumlu, emekli doktor, üniversite mezunu, derleme tarihi: 03.01.1999.

MUĞLA İLİ

K